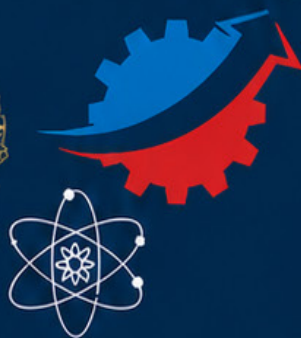

MUHANDISLIK

& IQTISODIYOT

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

2026-YIL
IYUL/7-SON, II-QISM

Milliy nashrlar

OAK: <https://oak.uz/pages/4802>

05.00.00 – Texnika fanlari

08.00.00 – Iqtisodiyot fanlar

Google
Scholar

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

OpenAIRE

ISSN: 3060-463X

РЭУ.РФ
РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА
ФИЛИАЛ В г. ТАШКЕНТЕ

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr, 2026-yil, iyul.

Bosh muharrir:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:

Shakarov Zafar G'afarovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:

Abduraxmanov Kalendar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor

Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,

Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent

Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD

Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

Yusupov Maxamadamin Abduxamidovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor

Kalonova Moxigul Baxritdinovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor.

Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Norboyev Odil Abrayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Pardaev Umidjon Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc)

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
- 05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
- 05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
- 05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
- 05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
- 05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
- 05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
- 05.01.07 – Matematik modellash
- 05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
- 05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
- 05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
- 05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
- 05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
- 05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
- 05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
- 05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
- 05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
- 05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
- 05.08.06 – "G'ildirakli va gusenisali mashinalar va ularni ishlatish" (texnika fanlari)
- 05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
- 05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
- 10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
- 10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
- 08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 – Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 – Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 – Marketing
- 08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 – Menejment
- 08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK
Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

OILAVIY KORXONALAR FAOLIYATINI BOSHQARISHNING TASHKILY MEXANIZMINI TIZIMLI TAHLILI	10
Sultonov Bobirmirzo Mavlonjon o'g'li	
NEW ZEALAND'S EXPERIENCE IN TRANSITIONING TO INFLATION TARGETING	21
Duskobilov Umidjon Sharofiddinovich	
ВЛИЯНИЕ ПАРАМЕТРОВ ПРОЦЕССА ТЕКУЧЕСТИ НА СВОЙСТВА ГРАНУЛИРОВАННЫХ МАТЕРИАЛОВ НА ОСНОВЕ УГОЛЬНЫХ ОТХОДОВ В РАМКАХ ЦИРКУЛЯРНОЙ ЭКОНОМИКИ	28
Абдуганиев Азизбек, Кулдашева Азиза	
BUDJET TUSHUMLARINI OSHIRISHDA BOJXONA TO'LOVLARIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLARNI EKONOMETRIK BAHOLASH VA PROGNOZLASH	33
Fayzullayev Farrux Sharofovich	
O'ZBEKISTON KORXONALARIDA MOLYAVIY HISOBOTNING XALQARO STANDARTLARIGA (MHXS) O'TISHDA UCHRAYDIGAN ASOSIY MUAMMOLAR: SO'ROVNOMA NATIJALARI ASOSIDA TAHLIL	41
Safarova Gulbahor Nusratovna	
ТЕМИР YO'L TRANSPORTI INNOVATSION EKOTIZIMINI SHAKLLANTIRISH MODELI	45
Muradov Bahrom, Masharipov Ma'sud	
TIJORAT BANKLARIDA QARZ OLUVCHILARNING TO'LOVGA LAYOQATLILIGINI BAHOLASHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI	49
Soibov Jamshid Raxmatqulovovich	
O'ZBEKISTONDA CHEGARALARARO TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA BOJXONA XIZMATLARINI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI	56
Ergashev Qobiljon Ernazarovich	
TIJORAT BANKLARIDA ICHKI AUDITNING IQTISODIY MOHIYATI VA FUNKSIONAL EVOLYUTSIYASI: XALQARO STANDARTLARNING YANGI AVLADI ASOSIDAGI YONDASHUV	62
Narziyev Xayotjon Azamatovich	
MOLYAVIY INVESTITSİYALAR AUDITINI O'TKAZISH METODIKASINI VA AUDIT RISKLARINI BAHOLASHNI TAKOMILLASHTIRISH	69
Jumamurodov To'libay Yeldashbayevich	
MOLYAVIY HISOBOT IZOHLARIDA UZOQ MUDDATLI AKTIVLAR QADRSIZLANISHI YUZASIDAN OCHIB BERILADIGAN AXBOROTLAR TARKIBINI KENGAYTIRISH ORQALI HISOBOT SHAFFOFLIGINI OSHIRISH.	75
Fayzullayev Begzod Baxtiyor o'g'li	
XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBASINI O'ZBEKISTON DAVLAT SEKTORI ICHKI AUDITIGA MOSLASHTIRISHNING KONSEPTUAL MODEL VA MUHIMLILIK DARAJALARINI ME'YORIY-HUQUQIY BAZAGA JORIY ETISH	82
Ismatillayev Baypo'lat Xushvaqtovich	
O'ZBEKISTONDA TOVAR YETKAZIB BERISH ZANJIRI ISHTIROKCHILARI FAOLIYATI VA BOJXONA NAZORATI TIZIMINING ZAMONAVIY HOLATI TAHLILI	90
Ergashev Qobiljon, Kilichov Nazar	
DAVLAT XARIDLARI BO'YICHA ICHKI AUDITNING XATARGA YO'NALTIRILGAN METODOLOGIYASI	96
Rajabov Shuxrat Ismayilovich	
TIJORAT BANKLARIDA ICHKI AUDIT XIZMATI TUSHUNCHASINING IQTISODIY MAZMUNI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	101
Ismailov Azizbek Madaminovich	
YENGIL SANOAT KORXONALARIDA XATARGA YO'NALTIRILGAN ICHKI AUDIT METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH	109
Tojiyeva Shahlo Mahmatmurodovna	

IQTISODIY O'SISH OMILLARINI RIVOJLANISHIDA MOLIVAVIY XAVFLARNING TA'SIRI VA ULARNI KAMAYTIRISH IMKONIYATLARI	115
Turopova Nigora Xolmurod qizi	
QASHQADARYO VILOYATIDA YALPI HUDUDII MAHSULOT VA BANDLIK KO'RSATKICHLARI O'RTASIDAGI KORRELYATSION BOG'LIQLIK.....	118
Karimov Olimjon Akramovich	
ИННОВАЦИОННЫЕ МЕХАНИЗМЫ УПРАВЛЕНИЯ ЖИЛИЩНЫМ СТРОИТЕЛЬСТВОМ В Г. ТЕРМЕЗЕ В УСЛОВИЯХ РОСТА ИНВЕСТИЦИОННОЙ АКТИВНОСТИ	124
Токсонов Хуршид Эгамбердиевич	
VINOCHILIK SANOATI KORXONALARIDA BUXGALTERIYA HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH	129
Botirov Lazizbek Botirovich	
MEHNATGA HAQ TO'LASHNING IQTISODIY MAZMUNI, TASNIFI VA HISOB OBYEKT LARI SIFATIDAGI XUSUSIYATLARI	134
Anvar Raximov Maxmarasulovich	
IQTISODIY ISLOHOTLAR JARAYONIDA TIJORAT BANKLARI RESURS BAZASI SAMARADORLIGINI OSHIRISH MASALALARI	139
Marpatov Shavkat Mavlonxonovich	
TO'QIMACHILIK SANOATIDA INVESTITSION LOYIHALAR UCHUN MOLIVALASHTIRISH MANBALARINI DIVERSIFIKATSİYALASHNING USTUVOR YO'NALISHLARI	145
Qurbonov Jasurbek Pozilovich	
МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ КОНКУРЕНТНЫМ ПОТЕНЦИАЛОМ ПРЕДПРИЯТИЙ СТРОИТЕЛЬНОЙ ОТРАСЛИ.....	150
Ташмухамедова Карима Саматовна	
МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ КОНКУРЕНТНЫМ ПОТЕНЦИАЛОМ ПРЕДПРИЯТИЙ СТРОИТЕЛЬНОЙ ОТРАСЛИ.....	156
Sultonmurod Qurbonov, Ahmadjon Ibadullaev, Elmira Teshabayeva, Umar Chorshanbiev	
ECONOMIC STRUCTURE AND DEVELOPMENT PRIORITIES FOR STRENGTHENING INTERREGIONAL ECONOMIC COOPERATION: EVIDENCE FROM NAMANGAN REGION	161
Sattarov R. A.	
MATERIALLARNING TARKIBI VA TUZILISHINING ULARNING XOSSALARIGA TA'SIRINI TAHLIL QILISH... ..	167
Tuxliyev Muslimbek Sherzod o'g'li	
REMOTE WORK AND EMPLOYEE ENGAGEMENT: INSIGHTS FROM TASHKENT IT FIRMS.....	171
Narmurodova Sitara Aktamovna	
OPTIMIZING CONVERGENT-DIVERGENT ROCKET NOZZLE GEOMETRY (30°/10°) TO ENHANCE THE ALTITUDE PERFORMANCE OF MODEL ROCKETS USING SOLID SUGAR PROPELLANTS.....	176
Berdiyev Usmon Tolib o'g'li	
TIRBAND HUDUDLARDA SODIR BO'LAYOTGAN YO'L-TRANSPORT HODISALARINING TAHLILI.....	181
Xolmatov Umid Sadirdinovich	
TRANSPORT TIZIMIDA HARAKAT XAVFSIZLIGIGA KOMPLEKS TA'SIR ETUVCHI OMILLARNI GIS-TSI ASOSIDA BAHOLASH VA KAMAYTIRISH (JIZZAX SHAHRI MISOLIDA)	186
Kamolov Otabek Quدراتovich	
DEVELOPMENT OF ELASTOMER COMPOSITIONS BASED ON LOCAL RAW MATERIALS FOR RAILWAY RAIL PADS AND EVALUATION OF THEIR DYNAMIC PROPERTIES.....	192
Ibadullaev Akhmadjan, Lesov Kuvandik, Samandarov Xushnodbek, Chorshanbiev Umar	
SHUDGORLANGAN YERLARNI EKISHGA TAYYORLASHDA QO'LLANILADIGAN MASHINA PLANKALI G'ALTAKMOLASINING PARAMETRLARINI ASOSLASH	198
Muqimova Davlatxon, Giyasidinov Abdumannob, Haydarov Murodjon	
HUMAN CAPITAL DEVELOPMENT AND ITS IMPACT ON THE BUSINESS ENVIRONMENT IN UZBEKISTAN: A LITERATURE REVIEW	203
Dilafroz Kuchkorova	

KLASTERLARDA ASOSIY FAOLIYAT DAROMADLARI HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH	209
Shirov Javlonbek Akbarovich	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕТОДОЛОГИИ ОЦЕНКИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЕКТОВ В АКЦИОНЕРНЫХ ОБЩЕСТВАХ НА ОСНОВЕ КРИТЕРИЕВ ESG..	215
Айтмуратова Улбике Жалгасовна	
KICHIK VA O'RTA BIZNES SUBYEKTLARI HAYOTIY AYLANISH BOSQICHLARINI ANIQLASH USULLARINI AUDITGA TASIRI: YOSHGA OID USUL	222
Muydinov Erkin Djamaldinovich	
HUDUDNING IJTIMOIIY-IQTISODIY RIVOJLANISHINI BOSHQARISHNING MINTAQAVIY XUSUSIYATLARI...	229
Raximov Jo'rabek Raximovich	
XALQARO MARKETING STRATEGIYALARINING NAZARIY ASOSLARI VA EKSPORT FAOLIYATIDAGI ROLI	236
Shoxida Ibadullayeva	
EKSPORT SAMARADORLIGINI OSHIRISH ORQALI MINTAQA RAQOBATBARDOSHLIGINI TA'MINLASH YO'LLARI.....	240
Matyoqubov Arslonbek G'ayrat o'g'li	

EKSPORT SAMARADORLIGINI OSHIRISH ORQALI MINTAQA RAQOBATBARDOSHLIGINI TA'MINLASH YO'LLARI

Matyoqubov Arslonbek G'ayrat o'g'li

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi

E-mail: arslonbek1301@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada mintaqaviy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirishda eksport faoliyatining tutgan o'rni va ahamiyati ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotda eksport diversifikatsiyasi, qo'shimcha qiymat zanjiri, klaster siyosati hamda institutsional muhitni takomillashtirish orqali mintaqaviy raqobatbardoshlikni oshirishning nazariy asoslari va amaliy mexanizmlari ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: eksport samaradorligi, mintaqaviy raqobatbardoshlik, eksport diversifikatsiyasi, qo'shimcha qiymat, klaster siyosati, tashqi savdo.

Аннотация. В данной статье проведён научный анализ роли и значения экспортной деятельности в повышении конкурентоспособности региональной экономики. Рассмотрены теоретические основы и практические механизмы повышения региональной конкурентоспособности посредством диверсификации экспорта, развития цепочек добавленной стоимости, реализации кластерной политики и совершенствования институциональной среды.

Ключевые слова: эффективность экспорта, региональная конкурентоспособность, диверсификация экспорта, добавленная стоимость, кластерная политика, внешняя торговля.

Abstract. This article provides a scientific analysis of the role and significance of export activity in enhancing the competitiveness of the regional economy. The study examines the theoretical foundations and practical mechanisms for improving regional competitiveness through export diversification, value chain development, cluster policy, and the improvement of the institutional environment.

Keywords: export efficiency, regional competitiveness, export diversification, value added, cluster policy, foreign trade.

KIRISH

Zamonaviy global iqtisodiyotda mintaqaviy raqobatbardoshlik ko'p jihatdan ushbu mintaqaning xalqaro savdo tizimiga qanchalik faol va samarali integratsiyalashganligiga bog'liq. Eksport faoliyati nafaqat mamlakatning tashqi iqtisodiy pozitsiyasini mustahkamlaydi, balki bevosita mintaqaviy rivojlanish sur'atlarini, ish o'rinlari sonini va aholining turmush darajasini belgilaydi. Shu boisdan ham eksport samaradorligini oshirish masalasi O'zbekiston mintaqalarining iqtisodiy rivojlanish strategiyasida ustuvor o'rin egallashi lozim.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son Farmoni bilan tasdiqlangan "Yangi O'zbekiston" taraqqiyot strategiyasida 2026-yilga kelib eksport hajmini ikki barobarga oshirish va mahalliy mahsulotlarning xalqaro bozordagi raqobatbardoshligini ta'minlash maqsadi belgilab qo'yilgan edi [1].

Tadqiqotning dolzarbligi shundan iboratki, aksariyat mintaqalarimiz hali ham xomashyo eksportiga tayanayotgani, mahsulotlarga qo'shimcha qiymat qo'shish imkoniyatlari to'liq ishga solinmagani va eksport infratuzilmasining rivojlanmagani mintaqaviy raqobatbardoshlikni cheklab qo'ymoqda. Ushbu muammolarni hal etish uchun kompleks yondashuv asosida ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqish zarur.

Maqolaning maqsadi — eksport samaradorligini oshirishning nazariy asoslarini tahlil qilish va mintaqaviy raqobatbardoshlikni ta'minlashning amaliy mexanizmlarini aniqlashdan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Mintaqaviy raqobatbardoshlik nazariyasi M. Porter (1990) tomonidan ishlab chiqilgan "Milliy raqobatbardoshlik olmosi" modeli bilan yangi bosqichga ko'tarildi. Porter o'z tadqiqotlarida raqobatdosh ustunliklarning manbalari sifatida omillar sharoiti, talab sharoiti, bog'liq va qo'llab-quvvatlovchi tarmoqlar hamda firma strategiyasini ko'rsatib o'tgan [2]. Keyinchalik bu nazariya mintaqaviy darajaga moslashtirildi va R. Camagni (2002) [3], A. Bristow (2005) [4] kabi tadqiqotchilar tomonidan yanada rivojlantirildi.

Eksport va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi bog'liqlik masalasi iqtisodiyot fanida ko'plab empirik tadqiqotlarning predmetiga aylangan. Balassa (1978) tomonidan ilgari surilgan "eksportga asoslangan o'sish" gipotezasi [5] keyinchalik Feder (1982) [6], Ram (1987) [7] va boshqalar tomonidan sinovdan o'tkazilgan. Ushbu tadqiqotlar eksport hajmi o'sishi bilan yalpi ichki mahsulot (YalM) o'sish sur'atlari o'rtasida ijobiy korrelyatsiya mavjudligini tasdiqlagan.

Eksport diversifikatsiyasi va iqtisodiy barqarorlik munosabatlarini o'rganishda Imbs va Wacziarg (2003) muhim hissa qo'shgan [8]. Ular eksport tarkibining murakkablashuvi (complexity) iqtisodiy rivojlanishning asosiy ko'rsatkichi ekanligini isbotlagan. Hausmann va Hidalgo (2009)ning "Iqtisodiy murakkablik atlas" metodologiyasi esa mamlakat va mintaqa eksportining sifat tomonini baholashda yangi yondashuv sifatida keng qo'llanilmoqda [9].

O'zbekistonda mintaqaviy raqobatbardoshlik va eksport siyosati masalasida bir qator mahalliy tadqiqotchilar ilmiy ishlar yaratgan. X. Yo'ldoshev (2020) Xorazm mintaqasining eksport potensialini [10], S. Xolmatov (2021) Farg'ona vodiysi mintaqalarining xalqaro bozorga integratsiyasini [11], R. Nazarov (2022) esa klaster yondashuv asosida mintaqaviy raqobatbardoshlikni tahlil qilgan [12].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot metodologiyasi sifatida qiyosiy tahlil, tizimli yondashuv, statistik ma'lumotlar tahlili va ekspert baholash usullari qo'llanilgan. Ma'lumotlar bazasi sifatida Milliy statistika qo'mitasi, Iqtisodiyot va moliya vazirligi, Davlat soliq qo'mitasi hamda BMT UNCTAD ma'lumotlaridan foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Mintaqaviy raqobatbardoshlik — bu mintaqaning boshqa mintaqalarga nisbatan xalqaro yoki mahalliy bozorlarda yuqori ish haqi va ish bilan bandlik darajasini ta'minlagan holda mahsulot va xizmatlar taklif etish qobiliyatidir [13]. Ushbu ta'rifdan ko'rinib turibdiki, raqobatbardoshlik faqat iqtisodiy ko'rsatkichlar bilan emas, balki aholining turmush sifati bilan ham bevosita bog'liq.

Mintaqaviy raqobatbardoshlikning asosiy o'lchovlari quyidagilarni o'z ichiga oladi: mehnat unumdorligi darajasi, eksport hajmi va tarkibi, chet el investitsiyalarini jalb etish ko'rsatkichi, innovatsion faoliyat darajasi va inson kapitali sifati. Ushbu ko'rsatkichlarning kompleks tahlili mintaqaning haqiqiy raqobatbardoshlik potensialini aniqlashga imkon beradi.

Eksport samaradorligi va mintaqaviy raqobatbardoshlik o'rtasidagi munosabat ko'p o'lchovli va o'zaro ta'sir xarakteriga ega. Bir tomondan, yuqori raqobatbardosh mintaqalar odatda ko'proq va yuqori sifatli mahsulot eksport qilish imkoniyatiga ega. Ikkinchi tomondan, faol eksport faoliyati mintaqada texnologik o'sishni rag'batlantiradi, mehnat unumdorligini oshiradi va innovatsion ekotizimni shakllantiradi.

"Learning by exporting" (eksport orqali o'rganish) konsepsiyasi asosida isbotlanganki, xalqaro bozorlardagi raqobat korxonalarni doimiy innovatsiya va samaradorlikni oshirishga undaydi [14]. Bu esa pirovardida mintaqalarning iqtisodiyotining umumiy raqobatbardoshligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Milliy statistika qo'mitasining 2023-yil ma'lumotlariga ko'ra, mamlakat jami eksport hajmining 62 foizidan ko'prog'i beshta asosiy mintaqalarga — Toshkent shahri, Navoiy, Qashqadaryo, Samarqand va Andijon viloyatlari hissasiga to'g'ri kelmoqda [15]. Qolgan mintaqalar eksport faoliyatida nisbatan past ishtirok etmoqda, bu esa mintaqalar o'rtasidagi iqtisodiy nomutanosiblikni kuchaytirmoqda.

Eksport tarkibi nuqtayi nazaridan tahlil qilinganda, hali ham xomashyo va kam qayta ishlangan mahsulotlar ustuvor o'rin egallaydi. 2023-yil ma'lumotlariga ko'ra, to'qimachilik mahsulotlari eksportning 34 foizini, metallar 19 foizini, kimyo mahsulotlari 14 foizini tashkil etgan [15]. Yuqori texnologiyali mahsulotlar ulushi hali ham yetarlicha past — 7,4 foizni tashkil etadi (1-jadval).

1-jadval.

O'zbekiston mintaqalari bo'yicha eksport ko'rsatkichlari (2023-yil)

Mintaqa	Eksport hajmi (mln. AQSh \$)	O'sish sur'ati, %	Umumiy ulushi, %
Toshkent shahri	5 840	+12,3	24,1
Navoiy viloyati	4 120	+8,7	17,0
Qashqadaryo viloyati	3 680	+15,2	15,2
Samarqand viloyati	1 950	+22,1	8,1
Andijon viloyati	1 420	+18,6	5,9
Xorazm viloyati	410	+11,4	1,7
Boshqa mintaqalar	6 780	+9,8	28,0

Manba: Milliy statistika qo'mitasi, 2023-yil ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan.

Tadqiqot natijalariga asoslanib, O'zbekiston mintaqalarida eksport samaradorligini yanada oshirish imkoniyatlarini belgilovchi asosiy omillar quyidagi guruhlariga ajratildi:

Birinchi guruh — tarkibiy omillar: eksport tarkibini yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar hisobiga diversifikatsiya qilish zarurati; ishlab chiqarish texnologiyalarini modernizatsiya qilish ehtiyoji; mahsulotlarni xalqaro standartlar va sertifikatlash tizimlariga moslashtirish imkoniyatlarini kengaytirish.

Ikkinchi guruh — institutsional omillar: eksport faoliyatini tartibga soluvchi ma'muriy jarayonlarni soddalashtirish; bojxona va soliq mexanizmlarining shaffofligi hamda barqarorligini yanada mustahkamlash; savdo-logistika infratuzilmasini izchil rivojlantirish.

Uchinchi guruh — moliyaviy omillar: eksportyorlarning imtiyozli moliyaviy resurslardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish; valyuta xatarlarini boshqarish va sug'urtalash mexanizmlarini takomillashtirish; eksportni moliyaviy qo'llab-quvvatlash institutlari faoliyati samaradorligini oshirish.

Eksport samaradorligini oshirishning birinchi va eng muhim yo'nalishi — eksport tarkibini diversifikatsiya qilish va mahsulotlarga qo'shimcha qiymat qo'shishdir. Nazariy jihatdan, qo'shimcha qiymat yaratish zanjiri (GVC — Global Value Chain) konsepsiyasi asosida mintaqa xalqaro ishlab chiqarish tarmoqlarining yuqori qiymatli segmentlarida qatnashishi zarur [16].

Amaliy nuqtayi nazardan, bu quyidagi chora-tadbirlarni nazarda tutadi: xomashyo eksportining o'rniga tayyor mahsulot eksportini rag'batlantirish; mahalliy korxonalarni xalqaro tovar-xomashyo zanjirlariga kiritish; muhandislik-texnologik markazlarni barpo etish orqali mahalliy texnologik imkoniyatlarni kengaytirish; agrosanoat va to'qimachilik kabi ustuvor tarmoqlarda chuqur qayta ishlashni jadallashtirishga investitsiyalar jalb etish.

Klaster yondashuvi mintaqaviy raqobatbardoshlikni oshirishda eng samarali mexanizmlardan biri hisoblanadi. Marshallian sanoat tumanlari va Italiyaning "Uchinchi Italiya" modeli tajribasidan ko'rinib turibdiki, geografik jihatdan bir-biriga yaqin joylashgan o'zaro bog'liq korxonalar sinergiya effektidan foydalangan holda ancha yuqori raqobatbardoshlikka erisha oladi [17].

O'zbekiston mintaqalari uchun klaster siyosatini amalga oshirishning asosiy qadamlari: mintaqaviy ixtisoslashuv asosida ustuvor klaster yo'nalishlarini aniqlash; klaster a'zolari o'rtasida kooperatsiya va axborot almashinuvini tashkil etish; klasterga xizmat ko'rsatuvchi infratuzilma va yordamchi tarmoqlarni rivojlantirish; mahalliy universitetlar bilan hamkorlikda klaster tadqiqot-innovatsion markazlarini tashkil etish.

Institutsional muhitni takomillashtirish uchun quyidagi chora-tadbirlar tavsiya etiladi: "bir oyna" tamoyili asosida eksport ruxsatnomalarini rasmiylashtirishga ketadigan vaqtni qisqartirish; raqamli bojxona boshqaruvi tizimini joriy etish; eksportni moliyalashtirish va sug'urtalashning maxsus mexanizmlarini yaratish; savdo diplomatiyasi orqali yangi bozorlarni o'zlashtirish.

Zamonaviy xalqaro savdoda mahsulotning o'ziga xosligi va geografik kelib chiqishi tobora muhim raqobatdosh ustunlikka aylanib bormoqda. "Made in [Region]" brendlash strategiyasi nafaqat eksport hajmini, balki eksport narxini ham oshirishga xizmat qiladi. Fransiyaning Burgundiya sharob mintaqasi, Italiyaning Parma mintaqasidagi oziq-ovqat mahsulotlari, Shveytsariyaning soatsozlik sanoati — bularning barchasi mintaqaviy brendlashning qudratli misollaridir.

O'zbekiston mintaqalari uchun ushbu strategiyani amalga oshirishda: Samarqandning qog'oz va ipak mahsulotlari brendini rivojlantirish; Farg'ona vodiysi mevalariga geografik ko'rsatma olish; Xorazm gilamchilik va suvenir mahsulotlarini xalqaro ko'rgazmalarda targ'ib qilish kabi yo'nalishlar ustuvor hisoblanadi.

Tadqiqot natijalarini xalqaro tajriba bilan qiyoslashtirish shuni ko'rsatadiki, muvaffaqiyatli rivojlangan mintaqalarning barchasi eksportga yo'naltirilgan iqtisodiyot strategiyasini izchil amalga oshirgan. Janubiy Koreyadagi Busan va Daegu, Xitoyning Guangdong va Jiangsu viloyatlari, Germaniyaning Baden-Württemberg shtati — bularning barchasi klaster siyosati, innovatsiya va eksport diversifikatsiyasini uyg'un ravishda qo'llagan holda global raqobatbardoshlikka erishgan.

O'zbekiston mintaqalari uchun eksport samaradorligini oshirish va raqobatbardoshlikni ta'minlashning strategik tavsiyalari quyidagicha shakllantiriladi:

Birinchi, har bir mintaqada 3–5 yillik eksport strategiyasini ishlab chiqish zarur; unda aniq nishon bozorlar, ustuvor tarmoqlar va ularga erishish mexanizmlari belgilanishi lozim. Strategiyalar mintaqaning tabiiy resurslari, mehnat resurslari va geografik holatiga mos kelishi kerak.

Ikkinchi, mintaqaviy eksport markazlarini (One-Stop-Shop) tashkil etish orqali kichik va o'rta korxonalarga eksport faoliyatini boshlashda ko'makchi xizmatlar ko'rsatish: sertifikatlash, tarjimonlik, marketing, logistika va moliyaviy maslahat xizmatlarini yagona nuqtadan taklif etish.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mazkur tadqiqot shuni ko'rsatdiki, mintaqaviy raqobatbardoshlikni ta'minlashda eksport samaradorligi hal qiluvchi omil hisoblanadi. Eksport diversifikatsiyasi, qo'shimcha qiymat zanjirining rivojlanishi, klaster siyosatini faol joriy etish va institutsional muhitni takomillashtirish mintaqaviy eksport salohiyatini sezilarli darajada oshirish imkonini beradi.

O'zbekiston mintaqalari uchun ushbu yo'nalishlarni amalga oshirish nafaqat eksport hajmini oshiradi, balki mahsulot sifatining yaxshilanishiga, yangi ish o'rinlari yaratilishiga va aholining real daromadlari o'sishiga olib keladi. Bu esa pirovardida mintaqalar o'rtasidagi iqtisodiy tengsizlikni bartaraf etish va barqaror rivojlanishni ta'minlashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "Yangi O'zbekiston" taraqqiyot strategiyasi to'g'risidagi PF-60-son Farmoni. <https://lex.uz/ru/docs/-5841063>
2. Porter M. E. *The Competitive Advantage of Nations*. — New York: Free Press, 1990. — 855 p.
3. Camagni R. On the Concept of Territorial Competitiveness: Sound or Misleading? // *Urban Studies*. — 2002. — Vol. 39, No. 13. — P. 2395–2411.
4. Bristow G. Everyone's a "Winner": Problematising the Discourse of Regional Competitiveness // *Journal of Economic Geography*. — 2005. — Vol. 5, No. 3. — P. 285–304.
5. Balassa B. Exports and Economic Growth: Further Evidence // *Journal of Development Economics*. — 1978. — Vol. 5, No. 2. — P. 181–189.
6. Feder G. On Exports and Economic Growth // *Journal of Development Economics*. — 1983. — Vol. 12, No. 1–2. — P. 59–73.
7. Ram R. Exports and Economic Growth in Developing Countries: Evidence from Time-Series and Cross-Section Data // *Economic Development and Cultural Change*. — 1987. — Vol. 36, No. 1. — P. 51–72.
8. Imbs J., Wacziarg R. Stages of Diversification // *American Economic Review*. — 2003. — Vol. 93, No. 1. — P. 63–86.
9. Hausmann R., Hidalgo C. A. The Building Blocks of Economic Complexity // *Proceedings of the National Academy of Sciences*. — 2009. — Vol. 106, No. 26. — P. 10570–10575.
10. Yo'ldoshev X. Xorazm mintaqasining eksport salohiyatini baholash // *O'zbekiston iqtisodiyoti*. — 2020. — № 3. — B. 112–125.
11. Xolmatov S. Farg'ona vodiysi mintaqalarining xalqaro bozorga integratsiyasi // *Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar*. — 2021. — № 4. — B. 45–58.
12. Nazarov R. Klaster yondashuvida mintaqaviy raqobatbardoshlik: nazariya va amaliyot // *Moliya va iqtisodiyot*. — 2022. — № 2. — B. 33–47.
13. Kitson M., Martin R., Tyler P. Regional Competitiveness: An Elusive yet Key Concept? // *Regional Studies*. — 2004. — Vol. 38, No. 9. — P. 991–999.
14. De Loecker J. Do Exports Generate Higher Productivity? Evidence from Slovenia // *Journal of International Economics*. — 2007. — Vol. 73, No. 1. — P. 69–98.
15. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. *Tashqi iqtisodiy faoliyat statistikasi*. — Toshkent, 2023. — 184 b.
16. Gereffi G., Humphrey J., Sturgeon T. The Governance of Global Value Chains // *Review of International Political Economy*. — 2005. — Vol. 12, No. 1. — P. 78–104.
17. Becattini G. The Marshallian Industrial District as a Socioeconomic Notion // *Industrial Districts and Inter-firm Cooperation in Italy*. — Geneva: International Labour Office (ILO), 1990. — P. 37–51.

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Abdurahmon Qurbonov

2026. № 7

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>

t.me/yait_2100